

BORSOD VÁRMEGYEI KÖVETEK JELENTÉSEI 1848 MÁRCIUSÁBAN

Fazekas Csaba

A cikkben ismertetett kutatómunka az EFOP-3.6.1-16-00011 jelű „Fiatalodó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Fazekas Csaba

(Fotó: Baranczó Benedek)

1848 tavaszán a magyar történelem egyik legnagyobb horderejű rendszerváltása zajlott le, még hozzá nagyon rövid idő leforgása alatt. Az események menete viszonylag közismert,¹ mindazonáltal mindig érdemes felidézni azokat: a február végi pári-

zsi forradalom hírére a Pozsonyban ülésző magyar országgyűlés alsó tábláján március 3-án felszólalt Pest vármegye követe, Kossuth Lajos. Már egykorúan híressé vált felirati beszédében összefoglalta a liberális ellenzék legfontosabb, a reformkor utolsó időszakában a polgári átalakulás programjává alakított követeléseit. Az úrbéri terhek megszüntetését, közteherviselést, polgári jogegyenlőséget, továbbá Magyarország számára a birodalmon belüli alkotmányos önállóságot követelt, az azokhoz szükséges garanciákkal, illetve – különösen – parlamentnek felelős kormány kinevezésével. Kossuth nemcsak Magyarország, hanem a Habsburg Birodalom többi örökös tartománya számára is alkotmányt szorgalmazott, vagyis bebizonyította, hogy nemcsak saját országa sorsát tartja fontosnak. Beszédének sokrétű hatása lett. Az udvar Bécsbe rendelte a nádort és az országbíró, így nem volt, aki összehívja a főrendi tábla ülését, vagyis nem lehetett az alsó tábla által megszavazott felirati javaslatot országgyűlési határozattá emelni. Kossuth fellépése és az európai forradalmi hangulat hatására tört ki a március 13-i bécsi forradalom. Ezt követően az udvar menteni akarva a menthetőt, gyorsan visszaküldte István főherceget nádort Pozsonyba, hogy a magyar

országgyűlés kérésének teljesítésével menjenek elébe a forradalom kiszélesedésének. (Sikertelenül, hiszen március 15-én Pest-Budán is forradalmárok kezébe került a kezdeményezés.) Március 14-én az országgyűlés mindkét táblája elfogadta a feliratot, melyet másnap száz tagú küldöttség vitt a császárvárosba. Az események hatása alatt Bécs beleegyezett a legfőbb követelésekbe, Batthyány Lajos 17-én megkapta miniszterelnöki kinevezését, mire a küldöttség visszatért Pozsonyba. Az események eszkalálódásától tartó nemesség mind az alsó, mind a felső tábla viharosra sikeredett ülésin elfogadta a legfontosabb társadalmi reformokat, a közteherviselés és a jobbágyfelszabadítás törvénybe iktatását (utóbbi esetében külön intézkedve a papi tized kárpótlás nélküli megszüntetéséről), valamint a nemzetőrség felállítását. Az ezt követően alig több mint három hét alatt megalkotott „áprilisi törvények” mind közjogi, mind társadalmi szempontból lerakták egy új, polgári Magyarország alapjait.

Alábbiakban azt kívánjuk bemutatni, hogy 1848 márciusának fordulatokban gazdag, rendkívül izgalmas első heteinek történései milyen körítés keretében érkeztek meg Miskolcra. Egész pontosan Borsod vármegye két követe által küldött követjelentéseket kívánjuk részletesebben bemutatni, amelyeket közvetlenül az események hatása alatt vetettek papírra, hogy minél előbb hivatalos úton tájékoztassák küldőiket.

Borsod vármegye két követe az 1847–48. évi diétán Bük Zsigmond (1801–1864) és Szemere Bertalan (1812–1869) voltak. Előbbi két ízben Borsod országgyűlési követe, az 1830-as években másodalispán, a helyi liberális ellenzék fontos alakja. Szemere nemcsak borsodi főszolgabíró, már az 1840-es években országosan ismert ellenzéki politikus, 1848-ban belügyminiszter,

¹ A számos hosszabb-rövidebb feldolgozás és tanulmány közül ld. e sorok írójától: Március, avagy megjegyzések egy rendszerváltás anatómiájához. In: *Történelemtanárak Egylete honlapja*, 2006. március 14. Online:

<https://tte.hu/marcius-avagy-megjegyzések-egy-rendszerváltás-anatómiájához/>

felső-magyarországi kormánybiztos, 1849-ben a független Magyarország miniszterelnöke.

A híradásokat izgatottan váró helyi politikai és társadalmi elit különböző személyes csatornákon is értesülhetett a Pozsonyban és Bécsben történekről.² Például az utókor szerencséjére a történeteket pontosan dokumentáló Szűcs Miklós (1820–1886) naplójából pontosan rekonstruálhatók a Miskolcra érkező hírek időpontja és azok tartalma.³ 1848. március 6-án értesült a párizsi eseményekről, a magyarországi következményekről nem tett említést. 9-én azt a bizonytalan hírt hallotta, hogy Metternich lemondott (ez ekkor csak pletyka volt, csak a bécsi forradalom nyomán került sor a nagy hatalmú kancellár távozására). 17-én a délutáni órákban mind a hivatalos követjelentésekből, mind a személyes értesülésekből részletesebb képet kapott a bécsi március 13-i eseményekről, majd először bizonytalanságokat, később biztosabbakat a pesti március 15-ről. Diagnózisa pontosnak tekinthető: „A sajtószabadság minden jó gondolkozású emberben nagy örömet gerjesztett, már ekkor mindenki látta, hogy igen nagy dolgoknak kell történni, s oly idő következik reánk, melyről a történetek nem emlékeznek.” Az első cenzúrázatlan *Pesti Hírlapot* már 18-án kézbe vehette.⁴

Nézzük ezek után, hogyan foglalták össze a borsodi követek (Bük és Szemere) az egyes fontos napok történéseit. Leveleik érdekességét elsősorban az adja, hogy e tudósításokat közvetlenül az események hatása alatt, aznap vetették papírra, vagyis a legfontosabb mozzanatokot igyekeztek megragadni, megfogalmazni és Borsod vármegye tudtára adni. Március 3-án, közvetlenül Kossuth felirati javaslatát követően kicsit talán rendezetlen logikai elv mentén fogalmazták meg tudósításukat.⁵ Azonban

Szemere Bertalan.
(Franz Eybl kőrajza.) (Forrás: Wikipédia)

már levelük elején felfigyeltek a magyar polgári átalakulás ügyének nemzetközi beágyazottságára: „Édes hazánk sorsa belsőbb és szorosabb viszonyban áll az ausztriai birodalom sorsával, semhogy már az olaszországbeli események⁶ figyelmünket

² A miskolci 48-as eseményekről, a közhangulatról ld. pl.: FAZEKAS Csaba: 1848–1849. In: *Miskolc története, 1848–1918*. Szerk.: VERES László. Miskolc, 2003. (Miskolc története, IV/1.) 7–37. p.; röviden a forradalmak helyi fogadtatásáról: Uő: „Hallám, követekinktől levelek jöttek...” In: *Észak-Magyarország*, 2000. március 14. 8. A témáról ld. még: STIPTA István: Borsod vármegye 1848 tavaszán. In: *Borsodi Szemle*, 1989. (34. évf.) 1. sz. 40–48.; PAP József „Én is a passzív ellenállók egyike voltam...”? A vármegye és hivatalnokai a reformkor végétől a Bach-rendszer bukásáig. (Borsod, Csanád és Somogy vármegye) In: *Aetas*, 2000. (15. évf.) 1. sz. 159–183., küln. 178.

³ *Szűcs Miklós naplója, 1839–1849*. Sajtó alá rend.: Kilián István. Miskolc, 1981. (Dokumentáció Borsodiensis, 3.) 248. p.

⁴ Szűcs Miklós naplója mellett hasonlóan tanulságos a márciusi események miskolci fogadtatásának másik fontos megörökítése: RÉMIÁS Tibor: Egy miskolci ügyvéd, Lukács István 1848-as naplójából. In: *Szülföldünk*, 1998. 27. sz. 22–32. p.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL. BAZmLt.) IV. 601/b. (= Borsod vármegye közgyűlésének iratai) 1697/1848. sz. (A közléskor a jelenlegi központosítási és helyesírási szabályokat, a szöveghű átirást tartottuk szem előtt.)

⁶ Az első forradalom 1848 januárjában a Nápoly-Szicíliai Királyságban tört ki, amely alkotmány kiadására kényszerítette II. Ferdinánd uralkodót, ugyanekkor forradalmi megmozdulásokra került sor a Habsburg Birodalomhoz tartozó Milánóban, február elején – szintén alkotmány

nagy mértékben föl nem ébresztették volna. És mennél bizonyosb az, hogy a birodalmi kormány hibás politikája a többi örökös tartományokban oly következményeket idézhet elő, melyeknek ártalmas hatásai hazánkra is kiterjednek, annál megfoghatóbb volt egy töredéknek azon kívánata és törekvése, miszerint azon örökös tartományokbeli alkotmány nélküliséget s annak szomorúan mutató eredményeit azért is megilletni kellene, mert mint minden háborúit a birodalomnak, ezeknek is terheit előbb-utóbb viselnünk kell, legalább kívántatni fog.”

Ezt követően arról írtak, hogy Bécsben valóságos pánik tört ki az állampapírok elértéktelenedésétől való félelem miatt, és a kortársakat sokkal inkább a forgalomban lévő papírpénzek gyors inflációja foglalkoztatta.⁷ Majd így folytatták: „De az idő a maga rendkívüli eseményeivel rohanva jött. Olaszországban új alkotmányok támadtak gyorsan egymás után; a pápai uralkodás félig világi alakot ölt magára,⁸ és rémitő hirtelenséggel Párizsban zendület üt ki, Lajos Filep leköszön,⁹ kormányzóságot állít, ezt *respublica*¹⁰ követi. Európának viszonya ily hirtelen s ily csodálatosan alakulván, s az ausztriai birodalmat két háború fenyegetvén, egyik külső, másik belső, s mind ez siettetni látszván a státuscsoörd felé rohanását: az ellenzék elkerülhetlen tisztének ismerte tanácskozni arról, amit ily körülmények közt hazánk érdeke magával hoz.” Mindez a magyar országgyűlés számára azt jelenti, hogy bizonyos törvények megalkotását a társadalmi béke és nemzeti egyetértés érdekében meg kell alkotni. Így fogalmaztak: „A nép érdekében: az adóvani részesülés és az örökvaltság szükséges, és az élelmezés szabályozása, különben hiányozni fog a nemesség s nép közti egyesség, mely hiányának nagyon szomorú következményeit a szomszéd nemzetek legújabb történetéből láthatjuk. És ha áldozni kell, miképp áldozik a nép tehetség és kedv nélkül? Pedig ez áldozat kívánásnak ideje közeledni látszik. Az alkotmány és független önkormányzás érdekében szükséges volna, hogy a birodalom örökös tartományiban alkotmányos intézmények megadásával megelégedés eszközöltessék, mely esetben összeütközésünk is összehangzóbb alapon fogna nyugodni; reánk magunkra nézve pedig az

szükséges kerülhetetlenül, hogy miután bajaink, sérelmeink kútfeje az, hogy nem magunk által, nem alkotmányosan kormányoztatunk, kell, hogy a magyar financia¹¹ a birodalmitól elkülönöztessék, mert ily függésben a külföldi banktól saját vagyónainknak urai nem vagyunk; kell, hogy magyar, független, felelős ministereink legyenek; kik a törvényhozással közre munkálván adják meg alkotványunknak azon biztosítékot, melyet eddig nélkülöztünk. Ekképpen lesz a népnek kedve és ereje áldozni, ekképpen lesz a nemzet megnyugtatva, és jogaiban biztosítva.” A borsodi követek örömmel adtak hírt arról, hogy ezt a felfogást már a konzervatívok is osztották Pozsonyban („kijelentették, hogy a kérdés nem pártkérdés, ily rendkívüli időben a pártok elhallgatnak, a hazafiak gyűlnek a haza körül össze”). A Borsod vármegyében lévő küldöiknek értésére adták, hogy sürgető történelmi idők részesei, és tisztában vannak az ebből fakadó felelősséggel: „Ily körülményekben tapogatózni nincs idő, erélyes, határozott lépést kell tenni, a korona és a haza érdeke követeli ezt, ha mind kettőt meg akarjuk menteni, meg kell szerezni és biztosítani az eszközöket.” Hogy végképp megnyugtassák a kedélyeket, pontos kimutatást küldtek Miskolcra a birodalmi készpénzforgalomról a bécsi központi banktól szerzett adatok alapján, megosztva saját következtetéseiket is: „Nem ereszkedvén mindennek bővebb fejtegetésébe, annyi világos, hogy jelen pillanatban nincs ok a bankjegyek érvénye iránt kétségeskedni, de éppen azért, mivel a félelem csak ront, tisztüinknek ismerjük ez adatokat a tekintetes karokkal és rendekkel közölni.”

Március 4. és 14. között, mint említettük, a felső tábla ülését nem volt, aki Pozsonyban összehívja, így e fontos napokon, bár az országgyűlés alsó táblája folytatta tanácskozásait, a kedélyeket elsősorban a felirati javaslat sorsa foglalkoztatta. Jól kiderül ez Bük és Szemere március 10-én készült beszámolójából,¹² melyben keverednek az országgyűlés rendes tárgyalási menetének – ekkor lényegében érdektelennek tűnő – témakörei a felirati javaslat és az európai politikai helyzet miatti várakozással. Március 4-én az alsó táblán csupán tudomásul vették számos korábbi javaslatra vonatkozóan a főrendek korábbi határozatait, 6-án

ígéretét kicsikarva – a Szárd-Piemonti Királyság székhelyén, Torinóban is.

⁷ Kossuth felirati beszédének apropóját is egyébként az inflációtól való félelem, Balogh Kornél Győr vármegyei követ ilyen tartalmú interpellációja jelentette.

⁸ A célzás arra vonatkozott, hogy az 1846-ban trónra lépő IX. Pius pápa valóban liberális irányú reformokkal kezdte uralkodását, sok olasz hazafi benne látta az egységes és alkotmányos olasz állam biztosítékát. A pápa valóban laikus tagokkal 9 tagúra bővített minisztériumot állított fel. (Később, március 14-én alkotmányt is kiadott, azonban

Ausztriával nem volt hajlandó szembe fordulni, amit addigi támogatói is árulásnak értékelték, novemberben felkelés tört ki Rómában, IX. Pius menekülni kényszerült Rómából.)

⁹ Lajos Fülöp francia királyról van szó (1830–1848), akit egy forradalom emelt trónra, és egy forradalom nyomán volt kénytelen onnan távozni.

¹⁰ Köztársaság.

¹¹ Pénzügy. (Kossuth felirati beszédének egyik központi eleme az ország pénzügyi önállóságának biztosítása volt.)

¹² MNL. BAZmLt. IV. 601/b. 1828/1848. sz.

Bük Zsigmond és Szemere Bertalan aláírása az 1848. március 17-i jelentésen

Széchenyi Istvánnak a Tisza-szabályozása kapcsán készült beszámolóját és előterjesztését vitatták meg, Pest vármegye követei tiltakoztak az ún. adminisztrátori rendszer¹³ Abaúj megyei törvénysértései ellen, megbízatásukról lemondott követek ügyei szerepeltek a napirenden stb. A főrendek még ekkor sem támogatták az alsó táblán már többséget kapott, a jobbágyfelszabadítás ügyében született törvényjavaslatot, számos, aprólékos enyhítő, illetve kivételező módosítást szorgalmaztak. Március 7-én, a szabad királyi városok rendezését célzó törvényjavaslat tárgyalása közben, érezhetően nőtt az alsó tábla követjeinek türelmetlensége: „Szóba hozatott, miképpen a március 3-án megállapított fölirat a főrendek által mégsem vétetvén fel, miután a nádor főherceg elutazott, üléstartásra az országbíró hívaték fel. Mely indítvány elfogadtatván, március 8-án jelenték az elnökök, hogy az országbíró ígéretet tőn, miképpen a főherceg-náddal közölvén a karok és rendek kívánatát, annak eleget tenni igyekezik. Azonban mára sem lévén főrendi ülés hirdetve, sőt, azon híre terjedvén el, hogy az országbíró is, a tárnok[mester] is Bécsbe utaztak,¹⁴ ennek megtudása végett az elnökök kiküldettek.” A hivatalos sorok mögött is érezhető az akkor Pozsonyban tapasztalt feszültség, az udvar időhúzó taktikájának fogadtatása a magyar országgyűlés ellenzéki követi körében. Így folytatták: „S a dolog akkint találtatván, szigorú kikelések történtek az ellen, hogy ily sietős fölirattal ily késlekedés történik, és hogy az országgyűlésnek elnökhelyettesei mind eltávoztak. Úgyhogy némelyek az országbíró ellen különösen,

mint aki felhíva vala, közkeresetet kívántak elrendelni, mások pedig a föliratot küldöttség által kívánták felvitetni a fejelemhez. Eredménye azonban az lett, hogy az ellen, miképpen a főrendeknél az elnökhelyettesek eltávozása miatt az üléstartás lehetetlenné vált, üzenetben fognak a karok és rendek felszólalni, mely üzenet március 9-én kerületi és országos ülésben meg is hitelesítettet.” A sorok között nem nehéz felfedezni az udvar halogató taktikája miatti türelmetlenséget és a tehetetlenség érzete miatti elégedetlenséget. Ennek mértékét jól mutatja, hogy egyes követeknek már az is eszébe jutott, hogy hivatali úton vonják felelősségre az országos főméltóságokat a felső tábla összehívásának nyilvánvaló elodázása miatt. Mai szemmel nézve érdekes, hogy ezt a követjelentést Borsod vármegye kisgyűlése március 16-án tűzte napirendjére,¹⁵ ami igen gyors reakciónak számított, pedig addigra már valójában okafogyottá vált. Úgy vélték, a vármegyének sürgősen hivatalos követutasításba foglalt álláspontot kell kialakítani Bük és Szemere március 10-i jelentése nyomán, ezért „villámgyorsan” összehívták a vármegye közgyűlését – március 23-ra, amikor Pozsonyban már a legfontosabb törvényeket is elfogadták.

Az 1848-as rendszerváltó folyamat egyik legfontosabb állomása március 14. volt. Ekkor, mint említettük, a bécsi forradalom hatására Pozsonyba küldött István nádor összehívta a felső tábla ülését, mely támogatta a felirati javaslatot. A borsodi követek aznap minderről részletesen tájékoztatták a vármegyét.¹⁶ „Sietünk tudósítani a Te-kintetes Karokat és Rendeket a legújabb,

¹³ Adminisztrátor: az udvar által kinevezett főispán-helyettes, a vármegyékben működő ellenzéki mozgalmak megfékezésére küldettek 1845–47 között.

¹⁴ 1848-ban az országbírói tisztelet gróf Mailáth György (1786–1861), a tárnokmester gróf Keglevich Gábor (1784–1854) töltötte be.

¹⁵ MNL. BAZmLt. IV. 601/b. ad 1828/1848. sz.

¹⁶ MNL. BAZmLt. IV. 601/b. 1908/1848. sz. Közölte: *A rendszerváltás folyamata az 1848–49-i forradalom és szabadságharc első hónapjaiban*. Válogatott dokumentumok. Szerk.: JÁROLI József. Bp., 2001. 95–96. p.; facsimilében: *Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc dokumentumai a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban*. Szerk.: ÁRVA Ferenc – RÓZSA György Gyula.

rendkívüli eseményekről” – kezdték levelüket, majd a magyarországi eseményeket nemzetközi kontextusba helyezték: „Azon mozgalmak, melyek Helvéciában kezdődtek,¹⁷ Olaszországban folytatódtak, és legújabbban Franciaországban csodálatos gyorsasággal és oly meglepő és oly váratlan és világ sors döntő irányban fejlődtek ki: ime áthatották Európának minden népeit, megrázták a régi álladalmak századok óta létező kötelekeit, különösen rengésbe hozták Németföld nagyobb és kisebb státusait, s a jelen idő lett egy új életnek, egy új időszaknak, egy új alakuló világnak szülő méhe.” A költői megfogalmazású sorokat a bécsi forradalom részletes beszámolójával folytatták: „Az alkotmányos élet vágya oly váratlanul, mint erőteljesen fölemelte fejét Bécs városában is, és ime e pillanatban Ausztriában az alkotmány már meg van adva és ki van hirdetve.” Részletesen leírták a diákokból és munkásokból álló bécsi tömeg által kikényszerített alkotmányt, Metternich palotájának megtámadását, és azt az értesülésüket, hogy Albrecht főherceg bécsi városparancsnok a Burg-hoz vonuló tömegbe lövetett, melynek következtében halálos áldozatok maradtak az utcakövön. I. (magyar trónon: V.) Ferdinánd megrettenve a tömeg várható megmozdulásaitól, alkotmányt ígért a népnek, melynek fontosabb elemeit Szemeréék az alábbiakban látták: „Eszerint Ausztriában jelenleg sajtószabadság van; – népképviselőten alapuló országgyűlés lesz, – felelős minisztérium; – és a budgetet¹⁸ az országgyűlés szavazza meg, előbb megvizsgálván.” Megemlézték Metternich lemondását és a városból való sietős távozását (valóban így történt), a magyar ügyekre kanyarodva pedig azt, hogy a betegeskedő Apponyi György kancellár is távozott pozíciójából. (Ez is pontos értesülés volt.)

Az eseményeknek a magyar országgyűlés munkájára is döntő befolyása volt, és a követek éltek a történelmi pillanat által kínált lehetőséggel. „A főrendek, kik még tegnap nem akartak engedni, ma délutáni 3 órakor ülést tartottak, és a március 3-ki feliratunkat egyhangúlag elfogadták, melyben van a közös adó; az örök-váltság; az élelmezés; a kir.[ályi] városok s kerületek rendezése; az évenkénti országgyűlés; a sajtószabadság; az álladalom jövedelmeiről számadás; a honvédelmi rendszer; – és a felelős magyar kormány; mely még e diétán megjelenend; és biztosítéka törvényeink megtartásának mindörökké. A Karok és

Rendek pedig elhatározták, hogy a népképviselőt, a honvédelem, a sajtó eránt a törvény tüstént, pár nap alatt kidolgoztassék.” Örömmel tájékoztatták továbbá a borsodiakat, hogy az országgyűlési felirattal másnap Bécsbe induló küldöttségnek Bük és Szemere is tagjai lettek.

A vármegyei követek érezhetően nem ok nélkül osztották meg továbbá Borsoddal azt az értesülésüket, hogy Pozsony vármegye rendei úgy határoztak, nem kötik meg többé utasításokkal országgyűlési követeik mozgásterét, hanem a népképviselőt eszméje alapján szabad felhatalmazást adnak nekik „a haza sorsának” alakításában, és sejtelmesen hozzátették: „Ezt jelölül azon roppant hatásnak, mit ez esemény mindenütt gyakorol.”

Levelük végén emelkedett stílusban foglalták össze a március 14-i nap jelentőségét, és várható következményeit: „Mind ezen világ áltható események mi jeleneteket idézendnek elő a haza egyes részeiben, nem tudjuk, minden esetre olyan időt élünk, mely a te[kinte]ttes karok és rendek éber és örökös figyelmét a megve körében is méltán igényli; meggondolván azon sokféle és különböző érdekeket, amelyek hazánkon belől egymással ellenséges irányban állanak. A tettes KK és RR bölcsessége fogja tudni a teendőket. Mi bizalmat kérünk. Tisztünket híven teljesítjük. Igyekezünk megérteni az idő kívánatait, miket apró engedményekkel elnémitgatni többé nem lehet, mi körülményt a t.[ekintetes] karok és rendek megfontolásába ajánlunk. El kell háritani mindent, mi a polgárokat elválasztja egymástól. A hazának és nemzetnek most kell eggyéforra, hogy maradjon egy haza és egy nemzet.” A bizalom kérésének megismétlése mellett megígérték, hogy aktívan vesznek részt az események alakításában, „ne quid republica detrimenti capiat”.¹⁹

Következő, március 17-én kelt levelüket délután fél 6 körül vetették papírra, érezhető sietőséggel, amint az országgyűlési küldöttség visszaérkezett Pozsonyba.²⁰ Az országgyűlési küldöttség bécsi útvjáról beszámolva ismertették, hogy V. Ferdinánd fogadta őket, s bár először csak röviden válaszolt, nem sokkal később királyi kéziratban hatalmazta fel István nádort, hogy – mint az uralkodó távollétében az ország kormányzására feljogosított személy – a végrehajtó hatalmi szervek ügyében rendelkezzen, így Batthyány Lajos megkaphatta miniszterelnöki kinevezését, „és így az ország kormányja az ő személyében összepontosul

Miskolc, 1998. (Acta Archivistica, 4.) 21–23. p. (E forráskiadvány-típusról e sorok írójától: Csinálj hasonlót! Megjegyzések egy borsodi forráskiadvány-kísérlet kapcsán. In: *Levéltári Közlemények*, 1999. 1–2.sz. 234–239.p.)
¹⁷ Bük és Szemere itt a Svájcban a korábbi években kitört ún. Sonderbund-felkelésre célozt, melyet – az ország

utolsó polgárháborús eseménysorát – 1848-ban új, szövetségi alkotmány elfogadása és életbe léptetése zárta le.

¹⁸ Költségvetés.

¹⁹ „Nehogy a köztársaságot bármi baj érje.” (Cicero)

²⁰ MNL. BAZmLt. IV. 601/b. 1909/1848. sz. Közölte: JÁROLI (szerk.) 2001. i.m. 122–123. p.; facsimilében: ÁRVA–RÓZSA (szerk.) 1998. i.m. 28–29. p.

jelenleg”. A sietség miatt a legfontosabb eredményeket pontokba szedve közölték az otthoniakkal:

- „1. Van magyar független, felelős minisztérium.
2. István nádor teljes hatalommal öfölsége által föl van ruházva.
3. Miniszterelnök Batthyány Lajos gróf.
4. A minisztérium néhány nap alatt meg fog alakulni.
5. Az így alkotandó törvények még e diétáni megerősítése öfölsége által megígértetett, különösen azé, mely a minisztérium hatáskörét, a birodalmi kapcsolat fenntartása mellett meg fogja határozni.
6. Jelenleg a végrehajtó hatalom a fölség nevében, a miniszterelnök kezében van központosulva.”

A rövid, tényszerű összefoglalót bizonyos konklúziókkal egészítették ki, melyek a fokozott hangulatban is az események pontos elemzését tükrözik: „*Sarkváltások alkotmányos életünkben. Forradalmi események forradalom nélkül. Megnyerék az útnak és igaz módnak alkotmányos életünk tökéletes kifejlődésére.*” Elmondták, hogy István főherceg a lemondását is kilátásba helyezte, amennyiben az uralkodó nem járul hozzá Batthyány kinevezéséhez, és komoly szándékában Bük és Szemere nem kételkedtek. A sikeres kezdet után optimisták voltak a jövőt illetően: „*Hála Istennek, a nagy munka meg van kezdve. Isten ad bölcsességet, bevégezni hasonló békés úton.*” Az utókor már tudhatja, hogy a borsodi követek március 17-i szavai látnokinak bizonyultak, hiszen az áprilisi törvények elfogadása („a nagy munka”) pontosan így ment végbe.

Gyorsan papírra vetettek még néhány gondolatot, hogy az otthoniakkal éreztessék az előző napokban Bécsben tapasztalt közhangulatot: „*Bécs városa a választmányt pompásan fogadta, és leírhatatlan lelkesedéssel. Úgy tekinté, mint szabadítóját. A magyar nemzet és lélek másodsor hódítá meg Bécsset,²¹ nem hogy megtartsa, hanem hogy szabaddá tegye azt, és maga magát. Megígértetett, megadatott Ausztriának is a szabad sajtó, – már nincs cenzúra tényleg – a nemzeti őrsereg fennáll – és az alkotmány.*” Bük és Szemere is érezhették, hogy a Bécs meghódításával kapcsolatos párhuzam több ponton „sántít”, ezért is tartották szükségesnek a pontos körülírást. „*Biztos értesülésként*” megírták még, hogy meghalt I. Miklós orosz cár, ez azonban ekkor nem volt több, mint egy széles körben elterjedt álhír. Többször hangsúlyozták, hogy „*rendkívüli események*” részesei, és ismét hangot adtak azon

véleményüknek, hogy a követutasítások rendszere felett végképp eljárt az idő, bizalmat kértek az átalakulás törvényeinek megalkotásában való aktív részvételhez, mondván: „*Jelen korban a hazát csak rendkívüli szabályok tarthatják meg.*” Viszont ígéretet tettek, hogy a „*megye elveit*” követni fogják közéleti magatartásuk során, és be fognak számolni „*becsületes eljárásokról*” Isten és Borsod vármegye előtt egyaránt.

A 48-as rendszerváltó folyamat első, tényleges törvények elfogadását eredményező napja március 18. volt. A borsodi követek másnap délután írt jelentésükben²² megörökítették, hogy délután 1 órától éjfélig folyamatosan ülésezett az országgyűlés alsó és felső táblája, előbbinek kerületi és országos ülése egyaránt. A szemükben legfontosabb eseményeket 7 pontba gyűjtötték össze, ami azért érdekes, mert e pontok magukba foglalták az elfogadott törvényeket, de egyéb eseményeket is. Gondoskodtak arról, hogy követjelentésükhöz mellékeljék az elfogadott törvények, leiratok stb. nyomtatott vagy kézzel másolt példányait is. Az alábbiakat hozták küldöik tudomására:

„1. Személyes egyenkénti szavazat adatott a Rendek táblájánál minden tagnak, megye, város, kerület, egyházi rend, Horvátország, követeinek, s az ülések állandóknak nyilvánítottak.” (Ezzel lényegében megszűnt a rendi országgyűlés rendszere, a törvényhozás alkotmányozó nemzetgyűlés jelleget öltött, tekintettel arra, hogy a korábbi követek már nem a rendek, hanem a nemzet akaratából és érdekeire tekintettel ülésezett. A permanens ülésezés azt is jelentette, hogy addig nem oszlanak fel, amíg az alkotmány erejű törvényeket meg nem alkotják.)

„2. A nemzethez intézett [...] nyilatkozvány állapított meg, szétküldendő az országban a haza polgárainak megnyugtatóására. Pestre e végett az éjjel el is utazott országos választmány neveztetvén ki.”

„3. A haza minden lakosa sors, s rangkülönbség nélkül minden közterhek viselésében osztozik, a mindkét tábla egyhangú belenyugvásával szerkesztett [...] törvénycikk szerint.”²³

„4. Az úrbéri viszonyok az álladalom által később adandó kárpótlás mellett meg vagynak e törvény kihirdetésétől fogva szüntetve, – úri törvényhatósággal egyetemben – gondoskodva van a volt úrbériség tulajdonosairól, hogy az elleneki adósságkövetelések felmondása által tönkre ne juttassanak [...] a királyi tábla által egyhangúlag

²¹ A célzás alighanem arra vonatkozik, amikor Mátyás király 1485-ben végleg bevette a császárvárost és székelylét is oda helyezte át.

²² MNL. BAZmLt. IV. 601/b. 1968/1848. sz. Közölte: JÁROLI (szerk.) 2001. i.m. 228–229. p.

²³ A „közös teherviselésről” szóló 1848. évi VIII. tc.

elfogadva.”²⁴ (Érdemes megfigyelni a jobbágyfelszabadítást törvénybe iktató törvénnyel kapcsolatos megfogalmazást: egykorúan a legérzékenyebb kérdés az állami kárpótlás törvénybe iktatása volt a legfontosabb az országgyűlés – zömmel nemesi származású – követői számára.)

„5. A papi tized [...] mindörökre megszüntetett [...] kellő óvatossággal a kisebb rendű papoknak, s a tized birtokába jogosan jött magány családoknak a [...] főrendek izenete nyomán közálladalom általi kármentesítése eránt.”²⁵ (A megalkotott törvény lényegében kárpótlás nélkül szüntette meg az egyházi tized intézményét. A szöveg úgy rendelkezett viszont, hogy az esetleg kárpótlásra jogosultak kérdésében a magyar kormány a következő országgyűlésre törvényjavaslatot dolgoz ki. Szemeréék megfogalmazása – a főrendi válaszüzenetre történő utalással – inkább az általános kártalanítás alternatíváját vetette fel, valójában a törvény szövegében nem erről volt szó, viszont így sokkal inkább megnyugtató hatású lehetett, különösen a felizgatott egyházi közvélemény számára.)

„6. Erdély országgyűlésének haladéktalan összehívására felséges urunk megkéretni határozottatott. A világesemények most inkább, mint valaha megkívánván, hogy eme oly régen elszakadt két testvér egy egészé olvadjon.” (Ez ekkor csak országgyűlési határozat formájában született meg, az áprilisi törvények sorában a VII. tc. rendelkezett a két ország uniójáról.)

„7. Az elszélesztett lengyel nemzet zarándok több tagjai már Bécsbe esdekelve kérvén a magyar nemzet országos küldöttsége által a trón előtt nemzetiségük s alkotmányuk visszaadatásáért, úgy a politikai foglyok szabadságba tétele eránti közbevetést, ott ezt tehetni nem látta helyén az országos küldöttség, de most egyhangúlag elrendelte a karok és rendek táblája, Felséges urunknak felírás útján megkérését, úgy ama nemzet alkotmányos visszaállításáért, mint a kebelükből tömlöcbe sínlődő, de más ily bármely nemzetbeli politikai foglyoknak is szabadságáért, hogy az alkotmányadás dicsősége mellett, a kegyelemosztás dicsősége is ragyogja körül a fő fejedelem homlokát.” (A lengyelekkel való szolidaritás kinyilvánítása, valamint a bebörtönzött politikai foglyok szabadon bocsátása fontos politikai

kérdésnek számított, a borsodi követek nem véletlenül érezték szükségét annak, hogy megemlítsék. E politikai szándékok kinyilvánítása egyben a magyar országgyűlés szabadságjogok iránti elköteleződését is mutatta.)

Bük és Szemere nem említették meg ugyanakkor, hogy március 18-án törvény született a nemzetőrség felállításáról is. (Később a XXII. tc.-ként került a törvények közé.) Beszámoltak viszont arról, hogy 19-én reggel 8 órakor a közteherviselésről és a jobbágyfelszabadításról alkotott törvények megkapták a megerősítést. (A sietségre jellemző, hogy a nyomtatott példányok sem jutottak el hiánytalanul Szemeréékhez, de inkább lemásolták a dokumentumokat, hogy elküldhessék Borsodba.) Déli 12 órakor az országgyűlési követek Pest és Buda küldöttségét fogadták, mintegy a forradalmi főváros és a törvényhozás egymással való érintkezésbe lépésének jeleként. A küldöttség tagjai „12 pontokban foglalt reform kérdéseknek még az országgyűlésen törvénnyel elintézését kérték (épen azon tárgyak, miket az ország gyűlése a dolgok jelen fejleményébe részint bevezetett, részint halasztatlanul tárgyalandóknak rendelt)”, továbbá a követek megismerhették a pesti ifjúság követeléseit is. Bük és Szemere ezúttal is igyekezett naprakészen tájékoztatni megbízóit.

Az országgyűlés lázas törvényhozó munkájáról a továbbiakban is rendszeresen küldtek jelentéseket Miskolcra. A folyamat végén az ország polgári átalakulását megtestesítő törvényeket V. Ferdinánd április 11-én szentesítette. „Nem minden ez, mi a nemzet jövődjét magában foglalná, hanem alapja jövő kifejlődésünknek, miket az isteni gondviselés és az események hatalma mellett azon erélyességnek köszönhetünk, mellyel a tisztelt közgyűlés, felemelkedve az események színvonalára, törekvéseinket pártolta” – írta Bük Zsigmond április 12-én kelt követi végjelentésében, nemcsak maga, hanem társa, az országos ügyek által elszólított Szemere Bertalan nevében is.²⁶ A terjedelmes helyzetértékelésben újra áttekintette az 1848 tavaszán egész Európát megrázó alkotmányos és szabadságmozgalmak magyarországi hatásait, ezeknek, valamint a magyar törvényhozás elszántságának és az átalakult bécsi udvar rugalmasságának tulajdonítva az elért, kétségtelenül korszakalkotó eredményeket.

²⁴ A jobbágyfelszabadítást az 1848. évi IX. tc. iktatta törvénybe az alábbi címen: „Az úrbér és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézma és pénzbeli fizetések megszüntetéséről.” A későbbi XII. tc. ehhez kapcsolódott „az úrbéri megszüntetett magánúri javadalmak statusadóssággá leendő átválttatásáról”.

²⁵ A „papi tized megszüntetéséről” szóló 1848. évi XIII. tc.

²⁶ MNL. BAZmLt. IV. 601/b. 2379/1848. sz. Közölte: SERESNÉ SZEGŐFI Anna: *Borsod vármegye képvisellete a reformországgyűléseken. Követutasítások és követi végjelentések*. Miskolc, 1987. (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltári Füzetek, 21.) 355–362. p.

